

TERRY EAGLETON

La lenta mort de la universitat

Fa uns quants anys, no gaires, el rector d'una gran universitat asiàtica, molt avançada tecnològicament, em mostrava amb orgull les seues instal·lacions. Com corresponia a un personatge tan eminent, el flanquejaven dos guardaespalles joves, fornits, vestits de negre i amb ulleres fosques, que feien tota la impressió de dur un kalàixnikov sota la jaqueta. Després de ponderar en termes molt lírics la nova i esplèndida escola de negocis i també l'institut punter d'estudis d'economia i empresa, el rector va fer una pausa per brindar-me l'ocasió de dir algunes paraules d'agraït elogi. Jo, en canvi, vaig remarcar que no semblava que hi hagués estudis crítics de cap mena al seu campus. Em va mirar entre divertit i sorprès, com si li hagués preguntat quants doctorats en *pole dance* atorgaven cada any, i em va respondre una mica enravenat: «El seu comentari serà pres en compte». Llavors va traure de la butxaca un petit artefacte de tecnologia d'avantguarda, el va obrir i digué uns mots, secs, en coreà, que probablement —em vaig imaginar— volien dir: «Mateu-lo». Tot seguit aparegué una limusina més llarga que una porteria de futbol on l'entaforaren els guardaespalles i desaparegué. Contemplava com es feia fonedís l'automòbil mentre em preguntava quan s'executaria la seua ordre.

Això passava a Corea del Sud, però podria haver succeït també a gairebé qualsevol altre lloc del planeta. De Ciutat del Cap a Reykjavík, Sidney o São Paulo, un fenomen tan històric com ho varen ser al seu temps la revolució cubana o la invasió

Terry Eagleton (Salford, UK, 1943) és autor i acadèmic de llarga trajectòria, format a la Universitat de Cambridge i deixeble de Raymond Williams. Actualment és professor visitant distingit a la Universitat de Lancaster. Ha publicat uns cinquanta llibres, entre els quals *After Theory* (2003), *Why Marx was right* (2011) i *How to read literature* (Yale University Press, 2013). Aquest article aparegué originalment a *The Chronicle of Higher Education* el 6 d'abril de 2015

d'Irak avança sense aturador: la lenta mort de la universitat com a centre de la crítica humanista. Tradicionalment hom ha fet riota de les universitats —que a Gran Bretanya tenen una història d'uns 800 anys— comparant-les amb torres d'ivori. I sempre hi havia una mica de veritat en l'acusació. Però la distància que les universitats establien amb la societat, si bé podia tenir aspectes negatius, també en tenia de positius, per tal com hi permetia reflexionar sobre els valors, finalitats i interessos d'un ordre social massa frenèticament capficat en els seus objectius pràctics a curt termini per a ser capaç d'una mica d'autocrítica. Però ara, a tot arreu del món, aquesta distància crítica s'està reduint gairebé a no res, a mesura que les institucions que produïren un Erasme i un John Milton, un Einstein i un Monty Python, capitulen davant les prioritats implacables del capitalisme global.

Molt de tot això, sens dubte, serà ben familiar vist des d'Amèrica, car al capdavant Stanford i el MIT han estat veritables models de la universitat com a empresa. El que ara veiem a Gran Bretanya, però, és el que podríem anomenar americanització sense recursos —sense els recursos i l'opulència, com a mínim, del sector de l'ensenyament privat als Estats Units.

Aquesta situació de precarietat quant a recursos afecta fins i tot les institucions educatives tradicionals de l'elit anglesa, Oxford i Cambridge, els *colleges* de les quals sempre s'havien mantingut fins a cert punt aïllats de les forces econòmiques més àmplies com a resultat de segles de donacions molt generoses. Fa uns quants anys vaig dimitir d'una càtedra a la Universitat d'Oxford —un esdeveniment quasi tan insòlit com un terratrèmol a Edimburg— quan em vaig adonar que en alguns aspectes s'esperava de mi que em comportés menys com un acadèmic que com un executiu d'empresa.

Quan hi vaig arribar, trenta anys abans, tot aquest professionalisme s'hauria vist amb un profund menyspreu patrici. Aquells dels meus col·legues que realment s'havien pres la molèstia d'acabar les tesis de doctorat empraven de vegades el títol de «Sr.» perquè el de «Dr.» suggeria una certa dosi de treball impropri d'un gentleman. Publicar llibres es considerava una comesa més aviat vulgar. Un article breu cada 10 anys, més o menys, sobre assumptes com la sintaxi del portuguès o els costums dietètics de l'antic Cartago s'hauria considerat el màxim admissible. Hi hagué un temps anterior en què els tutors dels *colleges* ni tan sols es preocupaven de fixar horaris de tutoria per als seus estudiants. En comptes d'això, l'estudiant simplement s'adreçava a les seues habitacions quan l'esperit li demanava un got de xerès i una xerrada civilitzada sobre Jane Austen o la funció del pàncreas.

Avui Oxbridge manté encara bona part del seu ethos de *college*. Els *dons* decideixen com s'hi han d'invertir els diners, quines plantes s'han de plantar als jar-

dins, quins retrats s'han de penjar a la sala de reunions i quina és la millor manera d'explicar als estudiants per què s'inverteixen més diners en vins per al celler que no en la biblioteca. Totes les decisions importants les prenen els *fellows* del *college* reunits en sessió plenària, i tot —des dels afers financers i acadèmics a l'administració rutinària— ho resolen comitès elegits d'acadèmics que reten comptes al cos de *fellows* en ple. Els darrers anys aquest admirable sistema d'autogovern ha hagut de fer front a un seguit de desafiaments centralitzadors per part de la universitat, del tipus dels que em dugueren a mi a abandonar la plaça. Però en termes generals s'ha mantingut dempeus. Precisament perquè els *colleges* d'Oxford i Cambridge són bàsicament institucions premodernes l'escala en què es mouen és realment petita, raó per la qual poden servir —malgrat els odiosos privilegis de què continuen gaudint— com a model d'una democràcia descentralitzada.

A la resta de la Gran Bretanya la situació és ben diferent. En comptes de l'autogovern dels acadèmics hi predomina la gestió a càrrec de la jerarquia, amb una bona dosi de burocràcia bizantina, professors joves que fan més aviat un paper d'escarràs, i rectors que es comporten com si estiguessen dirigint la General Motors. Els professors de més edat són ara *senior managers* i no s'hi parla d'una altra cosa més que d'auditories i avaluacions. Els llibres —aquest fenomen troglodític, fastigosament pretecnològic— són cada vegada més mal vistos. Hi ha una universitat britànica, si més no, que ha restringit el nombre de prestatges que poden tenir els professors als seus despatxos per descoratjar-los de les «biblioteques personals». És més difícil trobar-hi una paperera que un intel·lectual al Tea Party, perquè el paper és ara una cosa antiga, del passat.

Uns administradors hipòcrites omplen els campus amb logos absurds i redacten els seus edictes en una prosa bàrbara i semianalfabeta. A Irlanda del Nord, un rector promogué la transformació de l'única sala de reunions que quedava al campus, una sala que compartien tant els professors com els estudiants, en un menjador privat on podia convidar els peixos grossos i els empresaris locals. Quan els estudiants ocuparen el local en senyal de protesta, ordenà als guàrdies de seguretat que tancaren els únics lavabos que hi havia a prop. Els rectors britànics han estat destrossant les seues pròpies universitats durant anys, però poques vegades d'una manera tan literal. Al mateix campus, el personal de seguretat fa circular els estudiants si els troba rondant sense propòsit definit. L'ideal seria una universitat sense aquesta mena de criatures malgirbades i imprevisibles.

Enmig de tota aquesta desfeta, són les humanitats, sobretot, les que es veuen arraconades. L'Estat britànic continua repartint subvencions a les universitats per als estudis de ciències, medicina, enginyeries i similars, però ha deixat d'aportar

recursos significatius a les arts. No és cap exageració dir que si això no canvia, departaments sencers d'humanitats tancaran les portes els pròxims anys. Si és que sobreviuen, els departaments de Filologia Anglesa potser serviran només per a ensenyar als estudiants d'empresarials l'ús del punt i coma, que no és precisament el que imaginaven Northrop Frye i Lionel Trilling.

Els departaments d'humanitats s'han de finançar a hores d'ara bàsicament amb les matrícules dels estudiants, la qual cosa vol dir que les institucions més petites que depenen gairebé exclusivament d'aquesta font d'ingressos han estat efectivament privatitzades per la porta de darrere. La universitat privada, a la qual Gran Bretanya s'ha resistit, i amb raó, durant tant de temps, avança i s'imposa cada vegada més. Però el govern de David Cameron ha encoratjat també un fort increment dels preus de les matrícules i això té com a conseqüència que els estudiants, que han de demanar crèdits i endeutar-se, exigeixen com és lògic nivells més alts en l'ensenyament i més atenció personalitzada a canvi dels diners que paguen, justament en un moment en què els departaments d'humanitats pateixen una greu sequera de fons.

A més a més, l'ensenyament ha estat durant algun temps un afer menys important a les universitats britàniques que la recerca. La recerca és el que aporta diners, no els cursos sobre l'expressionisme o la Reforma. Cada pocs anys l'Estat britànic du a terme una inspecció minuciosa de totes les universitats del país, en la qual es mesuren els resultats de la recerca de cada departament amb un detall extraordinari. I sobre aquesta base el govern atorga o nega les subvencions. Els acadèmics, en conseqüència, han tingut menys incentius per a dedicar-se a les classes, a l'ensenyament, i moltes raons per a abocar-se a la producció per la producció, generant carretades d'articles d'una trivialitat que fa feredat, posant en marxa revistes electròniques totalment sobrees, sol·licitant, diligents, ajudes a la investigació externes a la seua institució sense parar esment a si realment les necessitaven o no, i dedicant moltes estones a farcir el seu currículum.

En qualsevol cas, l'enorme increment de la burocràcia en les universitats britàniques causat per la gran influència d'una ideologia de tipus empresarial i les exigències inacabables de les avaluacions que ordena l'Estat, implica que els acadèmics tenen poc temps per a preparar-se les classes, fins i tot quan sembla que val la pena fer-ho, cosa que en el darrer període no passava. Els inspectors estatals avaluen positivament articles amb una quantitat ingent de notes al peu, però quasi no donen punts, o no en donen cap ni un, per la publicació de llibres de text d'àmplia venda adreçats als estudiants i al públic lector general. Per als professors la millor manera de progressar en la seua carrera acadèmica és aconseguir una excedència temporal i dedicar el temps a avançar en la recerca, deixant de banda l'ensenyament.

I encara augmentarien més els seus recursos si abandonaven del tot la institució acadèmica i s'afegien a un circ, estalviant-los així als seus amos financers un sou que paguen molt a contracor, cosa que els permetria als buròcrates de repartir la seua càrrega docent entre un *professoriat* ja sobrecarregat. A Gran Bretanya molts acadèmics són ben conscients de fins a quin punt la seua institució voldria perdre'ls de vista. En serien l'excepció uns quants noms molt coneguts que són capaços d'atraure gran quantitat de clients. De fet, no hi manquen, ben al contrari, els professors universitaris desitjosos d'agafar una jubilació anticipada, atès que les universitats britàniques, que eren fa unes dècades un lloc molt agradable per a treballar, han esdevingut ara profundament inhòspites per a molts dels seus empleats. Però amb una altra volta al cargol, ara veuran retallades també les seues pensions de jubilació.

Si els professors s'han transformat en una mena de gerents, els estudiants han passat a ser una mena de consumidors. Les universitats entren en una batussa poc digna per tal d'assegurar-se'n les matrícules. Una vegada aquests clients ja es troben segurs a dintre del recinte universitari, la pressió recau en els professors per tal que no els suspenguin, evitant així d'arriscar-se a perdre ingressos per matrícules. La idea general és que si un estudiant suspèn la culpa és del professor. És com si en un hospital s'atribuís la responsabilitat per la mort dels pacients ingressats al cos mèdic. Un resultat d'aquesta pruija exagerada per recaptar els diners dels estudiants és la gran proliferació de cursos afaiçonats segons qualsevol cosa que estiga de moda entre la gent en la vintena. En la meua pròpia disciplina, Filologia Anglesa, això vol dir els vampirs i no l'època victoriana; la sexualitat més que no Shelley; els *fanzines* preferentment que no Foucault; el món contemporani i no el medieval. D'aquesta manera, forces polítiques i econòmiques que responen a determinants de fons són les que acaben configurant els programes acadèmics. Qualsevol departament de Filologia Anglesa que centrés les seues energies en la literatura anglosaxona antiga o en el segle XVIII estaria cavant la seua fossa.

L'ànsia per aconseguir matrícules fa que algunes universitats britàniques accepten que estudiants amb expedients de grau més aviat mediocres passen a fer estudis de doctorat. També pot passar que estudiants estrangers (obligats generalment a pagar un ull de la cara) puguen trobar-se iniciant el doctorat sense dominar com cal la llengua anglesa. Després d'haver menyspreat durant molt de temps els cursos d'escriptura creativa com una vulgar ocurrència nord-americana, els departaments de Filologia Anglesa estan avui desesperats per contractar algun novel·lista menor o algun poeta en decadència per atraure les hordes gargotaires de Pynchons en potència, arrapant de pas les seues matrícules amb plena i cínica consciència que

les probabilitats que un editor de Londres accepte una primera novel·la o volum de poesia de qualsevol d'ells són, amb tota la certesa del món, menors que les probabilitats que hom té de despertar-se un dia i adonar-se'n que s'ha transformat en un escarabat gegant.

L'educació, certament, ha de respondre a les necessitats de la societat. Però això no vol dir que haja de ser com una estació de servei per al neocapitalisme. De fet, la millor manera de satisfer les necessitats de la societat és posar en qüestió tot aquest model alienat d'educació. Les universitats medievals servien extraordinàriament bé la societat en què s'inserien, però ho feien produint clergues, juristes, teòlegs i funcionaris de l'administració que ajudaven a mantenir l'Església i l'Estat, no desaprovant qualsevol forma d'activitat intel·lectual que pogués ser inútil a l'hora de fer caixa.

Però els temps han canviat. Segons l'Estat britànic a hores d'ara tota la recerca acadèmica finançada amb fons públics s'ha de considerar ella mateixa com a part de l'anomenada economia del coneixement amb un impacte que s'ha de poder mesurar sobre la societat. És clar que aquest impacte és més fàcil de calibrar en el cas dels enginyers aeronàutics que no en el dels historiadors de l'antiguitat. Els farmacèutics se'n sortiran molt millor en aquest joc que no els fenomenòlegs. Aquells que són incapaços d'atraure lucratiu convenis d'investigació amb l'empresa privada o que difícilment aconseguiran un gran nombre d'estudiants als seus cursos, estan condemnats a patir una crisi crònica. El mèrit acadèmic es mesura avui pels diners que pots recaptar. Un estudiant reeixit és ara un estudiant que pot ser considerat com a ocupable. No són bons temps per a dedicar-se a la paleografia o la numismàtica, ocupacions que aviat no sabrem dir ni de què tracten, i ni pensar a practicar-les.

Els efectes d'aquesta marginació de les humanitats es pot observar en tot el sistema educatiu i també en l'ensenyament secundari, on els idiomes moderns coneixen una precipitada decadència, la història vol dir realment història contemporània i l'ensenyament dels clàssics ha restat confinat, en bona mesura, a institucions privades com l'Eton College. (És per això que l'exalumne d'Eton i alcalde de Londres, Boris Johnson, adoba habitualment les seues declaracions públiques amb citacions d'Horaci.)

És cert que els filòsofs sempre podrien instal·lar consultoris sobre «el sentit de la vida» a les cantonades, o els lingüistes especialitzats en idiomes moderns fer-se presents en llocs públics estratègicament situats on pogués haver-hi demanda de serveis de traducció. En general, la idea és que les universitats han de justificar la seua existència actuant com a auxiliars de l'emprenedoria. Un informe governa-

mental especialment cridaner deia que havien d'operar com a «organitzacions de consultoria». De fet, les universitats mateixes han esdevingut empreses rendibles i mantenen hotels, organitzen concerts, esdeveniments esportius, serveis de càtering, i així successivament.

Si les humanitats s'estan convertint a la Gran Bretanya en una cosa tan secundària és en gran mesura perquè són menades per forces capitalistes i, al mateix temps, privades de recursos. (L'ensenyament superior britànic manca de la tradició filantròpica dels Estats Units, en bona part perquè Nord-Amèrica té molts més milionaris que Gran Bretanya.) També estem parlant d'una societat en la qual, a diferència dels Estats Units, l'ensenyament superior no s'ha tractat tradicionalment com una mercaderia que es pot comprar i vendre. De fet, segurament la majoria dels estudiants universitaris britànics pensen avui que l'ensenyament superior hauria de ser de franc, que no s'hi haurien de pagar taxes, com passa a Escòcia. I malgrat que hi ha un biaix evident d'interès personal en aquesta opinió, també conté una bona dosi de justícia. L'educació de la joventut, igual que s'ha de protegir dels assassins en sèrie, hauria de ser considerada com una responsabilitat social, no com una font de beneficis.

Jo mateix, com a beneficiari d'una beca estatal, vaig passar set anys com a estudiant a Cambridge sense pagar ni un cèntim. També és veritat que com a resultat d'aquesta dependència esclavista de l'Estat a una edat força impressionable em vaig convertir en un adult dèbil i desmoralitzat, incapaç de ser autosuficient o de protegir la meua família a trets si tocava fer-ho. I com a exemple de covard dependent de l'Estat, fins i tot és públic i notori que de tant en tant sol·licite els serveis dels bombers en comptes d'apagar les flames amb les meues mans calloses. Però fins i tot així, estic disposat a bescanviar tota la independència baronívola que vulgueu per set anys de franc a Cambridge...

Certament, en els meus anys d'estudiant només un 5% de la població britànica anava a la universitat. I hi ha qui diu que avui, quan la xifra ha pujat a gairebé el 50%, ja no ens podem permetre tanta liberalitat d'esperit. Però Alemanya, per esmentar només un exemple, dóna ensenyament gratuït a la seua considerable població estudiantil. Un govern britànic que es prengués seriosament el deure de rebaixar l'aclaparador endeutament que gravita sobre les espatlles de la generació jove podria ben bé fer-ho per la via d'augmentar els impostos als obscenament rics o de recuperar els centenars de milions que es perden cada any per l'evasió fiscal.

També miraria de restaurar l'honorable executòria de la universitat com un dels pocs espais en la societat moderna (l'altre són les arts) en què les ideologies predominants poden ser sotmeses a algun tipus d'escrutini rigorós. I si el valor de

les humanitats va i resulta que no rau en l'acomodació a les idees dominants sinó en el fet que no ho fan? La integració com a tal no representa cap valor. En èpoques premodernes els artistes estaven més plenament integrats en la societat en general que no ho han estat en l'època moderna, però en part això significava que tot sovint eren ideòlegs, agents del poder polític, peces importants de l'estatu quo. L'artista modern, en canvi, no té aquest nínxol segur en l'ordre social, però és precisament per això que els artistes no donen cap devoció per descomptada.

Fins que no tinguem un sistema millor, tanmateix, he decidit afegir-me a la tropa de filisteus ferrenys i de vulgars proveïdors de béns i serveis. No sense una mica de vergonya, tot s'ha de dir, ara he decidit preguntar als meus estudiants de doctorat, al començament de cada sessió, si es poden permetre les meues millors explicacions sobre obres literàries o si ja els va bé amb alguns comentaris útils però no tan brillants.

Cobrar per les bones explicacions és un afer certament desagradable i potser no la millor manera d'establir relacions amicals amb els teus estudiants, però sembla una conseqüència lògica del clima acadèmic dominant. Als qui podrien plànyer-se dient que això equival a establir distincions indegudes entre els estudiants, els diré que aquells que no estiguen en situació de posar diners damunt la taula a canvi de les meues anàlisis més agudes, poden pagar en espècie. S'admeten de bon grat pastissos acabats de fer, barrils de cervesa casolana, jerseis teixits a mà o bones sabates fetes també a mà. I és que, al cap i a la fi, a la vida hi ha més coses a banda dels diners... ☺

Traducció de Gustau Muñoz